

ОРУОҮТТАР КУР ОБУСТАРЫН ӨЛӨРҮҮЛЭРЭ

Баай Оруоңуттар төбүс сыл уоппут кур обустарын өлөрөр күңүннэрэ тиийэн кэлбит. Обүс, уойа сатаан баран кыайан турбакка, баба курдук сытар буолбута үңү. Кинини түөкүттэр уоруохтара диэн үс хос күлүүстээх үс хос ампаарга уган тууораллара. Оччотообу ыал идэньэлэрин эт үчүгэйдик тонгор, дүүдьэйбэт буолбутун, тымныы түспүтүн эрэ кэннэ өлөрөллөрө.

Күңүнүү көмүк хаардар ааспыттара. Тымныы түңэн, киңи атаба куучургуур буолбута. Эт дъэ тонуууңу диэннэр, Оруоңуттар обустарын өлөрөргө сананаллар. Сарсын, көрүмүөхчэ көрбүт, күүттэрэн-күүттэрэн төрөөбүт, өтөх төнүргээ, сурт кэриэң буолар аналлаах, кинилэр аңаларын ууңун салгыыр уол обо үс сааын томточчу туолар күнүгэр, били кур обустарын өлөрөр гына сүбэлэспиттэрэ. Иннээ дэйэн үөрэн-көтөн утуйан хаалбыттара. Арай утуйя сыйтахтарына, түүн үөң лаппа ааңыыгта, айдаан-куйдаан эмискэ түүлээбэт дуо — ыт үрүүтэ, киңи саната, обүс мөхсүүтэ. Дыон дыиэттэн ойон тахсыбыттара, ампаар истиэнэтин ханыытыы-ханыытыы, ким эрэ ийниттэн лүнсүүрдүүрэ, оттон ыттара буоллабына ол аайы ампаары тула көтө сылдьан иэрийэ-иэрийэ үрэллэрэ. “Уоруяах сыйыттаба, түөкүнү киирэн ыбылы тутан ылыхаха” дэнии буолар. Иннээ дэйээт, ампаар ааныгар тиийэн көрбүттэрэ, күлүүстэр бүүс бүтүн бүлтэйэн тураллара, ханан да ампаарга киңи киирбит хайаңаа көстүбэт этэ. Бэркэ сэрэнэн, сэптэнэн-сэбиргэллэнэн, уоттанан-таймаланан тахсан, ампаар аанын үс хос ыадар күлүүңүн аңан халыгыратан киирбиттэрэ, арай ампаардарын ийигэр билбэт киңилэрэ, ханыытыы-ханыытыы, истиэнэни кырбыы сылдьара. Ону эй да, ээх да дэтэр бокуояа суюх саба түңэн тутан ылан, кэлгийэн баран, киллэрэн тойоннорун иннигэр тууоран кэбиспитетэрэ.

- Хара түөкүн, туюх наадалаах буолан ыал ампаарыгар түүннэри түүлээтийн? -
Оруоңун баай ыххайбыта.

- Эңиги обускутун уораары, - тутуллубут киңилэрэ толлубакка чап гыннарбыта.
- Туюх даа?! Оруоңун баай, соңуйан, үөңүн тартараар.
- Бу дъабын тылын истин эрэ! Бадаңа, кимиэхэ түбэспиккин билбэт быныылаахын ээ?
- Бэркэ билэн турабын, — диир анараа киңи.
- Оччою туюх баарын кырдыгынан кэпсээн кулу. Ким эйиэхэ ампаары аңан биэрдэ?
- Ким да аспатаңа. Көрбөтөххүт дуо, ампаар күлүүстээх этэ дии.
- Оччою эн хайдах ампаарга киирдин?
- Кэлгиэбин сүөрдэр, оччою барытын кырдыгынан кэпсиэм, — диир тутуллубут киңи.

- Чэ, уолаттар, кэлгиэтин сүөрэн биэринг, бачча үгүс киңиттэн ханна куотар үңүө, — диир биир эдэр мааны киңи. Бадаңа, Оруоңун уола быныылаах.

Киңи быатын сүөрбүттэригэр, илийтин-атабын быа быңыта киирбитин имэринэ-имэринэ, уот иннигэр олоппоско тиийэн олорон, кэпсээбитинэн барбыта:

- Мин аржaa улуустар аатырбыт уоруяахтара буолабын. Ол эңиги төбүс сыл курулаабыт обускутун истэн уорарга санаммытым ыраатта. Кини аатын ааттаан түөрт атахтаары тутууннарбатах, көтүөр кыната эрэ суюх, ааттаах аппын тутан, анаан баайан баран, идэньэббитин сарсын сиир сураххытын истэн, бэյнээ киңэ дыиббиттэн турбутум. Атым барахсан, бугууңайан турар сылгы, хоннохтоох-хоннохтоохтук ангааттар алаастары атабын аннынан аңарталаан, үллэр үрэхтэри өрөөтүн анныгар хааллартаан, көй салгыны күөнүнэн тыыран, айаннаан дыгиынтэн испитэ баара. Дыиббиттэн-уоппугтуун балачча тэйэн, «маннык бардахпына соруктаах сирбэр сотору да тиийиңибин» диэн саныы, астына испитим. Арай ол иңэн атым эмискэ мөлтөөн, иннинэн да кэннинэн да барбат буолан хаалла. Мин ыксаатым, “бу түүн тиийбэт мунум буоллаңа, Оруоңун баайыттан уон тарбахпынан ойо баспат аналлаах эбйт буоллаңым» диэн кэмириинэ-кэмсинэ, кэп туона аппын уоскута турдум. Арай ол туран ийниттэхпинэ кэннибитеттэн мин кэлбит суолум уустун

бэрт сыйты туйах тыаңа уотунан кутаалаан ињэр. Мин атам туйаўын тыаңын төњөлөөх да сиртэн эндэппэккэ билээччибин: бытарбан тымныига сыйты анныынан мууңу көйөн эрэр курдук буолааччы. Бу миигин саба баттаан, ситэн кэлбит ат атаўын тыаңа эмиэ оннук мин кулгаахпар инилиинэ. «Туюх ааттаах кињитэ миигии ситэн, саба баттаан ылыша эбитетэ? Чугаңынан оннук сылгы баара ињиллибэт этэ ээ» диэн муодарбаан турдахпына, туос элэмэс ааттаах киңи ыйданаџа субу бэригилдьитэн кэлэн тохтуу биэрдэ уонна хонсуулаах куолаңынан: «Бу ханна баран ињар киңигиний?» - диэн ыйытта. Мин онуоха: «Оруоңуттар диеќи», — диеќит. «Били аатырбыт кур о旟устарын уора баран ињэбин дуо?» Эмиэ мин курдук түүн сыйылаах түөкүн буоллаџа диэн ханыы тардыңан мин: “Эх, - диеќит. Ол гынан баран бу атам эмискэ ыран хаалан сииккэ сиэллим, хаарга хаамтым, бу түүн тиийбэт киңи буоллум. О旟устарын идэңэлэниэхтэрин иннинэ баттаспаппар тиийдим. Оттон эн хайалара этин?”- «Мин киңи буолбатахпын, абааңыбын,- диеќтэ ыйданатааџы тиит күлүгүн курдук хара судал киңи. - Мин эмиэ ол ыал аатын ааттаан баран ињэбин». - «Тоðо бардың?» — диэн мин ыйыттым. «Оруоңун баайга киңи-сүөү төрдө буолуох биир уол оþо төрөөн сыйтар. Мин ол о旟ону сиэри баран ињэбин. Урут иккитэ бара сыйлдыыбар иккиэннэригэр сүрдээх улахан ойууттар кыра олорор буоланнар, кинилэр харахтарын уоттарыттан куттанан, кыайан киирбэккэ таах төннүтэлэбитетим. Сарсын ол оþо төрөөбүтэ ўс төгүрүк сыла томточчу туолар. Ол ињин бу түүн хайаан да сиэри баран ињэбин. Чэ, бииргэ айаннаыр эбиппит, аргыстаңыах», диеќтэ. Барыахпын баðарбытим ињин, атам ыран хаалла», — диэн мин абааңыга этэбин. «Ити эн атын мин куппун-сүрбүн уйумна кыайан айаннаабат. Билигин айанна. Кырдык, мин миинэрбин кытта атам уруккута-уруккутунан буола тустэ да, биңиги абааңылыын ланкыр ырыланан, лаңыр айаннаан дайбатан барбыппыт. Алаас-алаас бөбөнү атахтарынан, үрэх-үрэх бөбөнү үрдүлэринэн быңыта көтүтэн уунангалатан истибит. Ол ињэн абааңым эттэ: «Чэ, нойоон, атын үтүө сыйгы эбит. Оруоңуттар алаастарын куулатыгар куочайдаах улуу кэрэх турар. Онуоха дылы аттарбытын сыйыныннарыах эрэ». Мин абааңы тылларыттан этим саласта, иеним кэдэннээтэ: абааңы, ата куоттааџына, сүгүн буолбата биллэр — бэйэбин дуу, аппын дуу сиехтээх. Ол ињин: «Кэбис, ол эмиэ тугун сыйсытай,- диеќит. Биир өлүүгэ баран ињэн, эмиэ тугун бэйэ бэйэбитетин бултастахпытый?» - «Куттанааџын дуу?» - абааңым хабарбатынан куллэ. «Куттанаамына, - диибин - Эн обургу абын-хомууңунун, эйигин кытта мин тэннэниэм дуо? Йыга баттаан аппын да ырыарап сиппитетин сөп». - «Суюх, мин дъэбэлэбеккэ сыйсыам”,- диир абааңы. «Дъэ, абааңы сүгүнүнэн арахсымаары гыннааџа, бэрт да сор эбит,- дии саныбын. — Ол оþо эрэйдээби, мин өллөхпүнэ, ити абааңы тиийэн кус оþотун курдук тутуох соро буоллаџа. Оттон оþолоро бу түүннээх эрэ оþо буолбутун дьоно эрэйдээхтэр билэхтээбеккэ утыйа сыйтахтара. Абакка эбит, сыйыныннаран көрдөбүм. Оттон иккиэн дьоло суюх буоллахпытына, бу абааңы иккиэммитин сиэтин, чэ» диэн сөбүлэнэн кэбињэбин.

Кэпсии олорон түөкүн аргый кэтээн көрдөбүнэ, дыэлэхтэр бүтгүүн кулгаах буолбуттар. Оþо-дъахтар ёттө дъик-дъях тутталлар, харана муннуктартан куттаммытты тэйэн биэрэллэр.

- Бу уол, уоккун эргитэн биэр, хараната бэрт, — дыэлэхэх хотун эмээхсин хамнааччыт уолга соруяар. Оттон эдэр дъахтар, кийииттэрэ, биңиккэ үчүгэй барайытык утыйа сыйтар о旟ону сулбу тардан ылан, ыга кууҹан кэбињэр. Маны барытын түөкүн кэпсии олорон бэлиэтии көрөр уонна кини кэпсээн дьонно тиийбитии көрөн эгди буолар, өссө өрө көтөрүллэн, тыла ууҹуран кэпсээн киирэн баар:

- «Чэ, бу алаас халдаайытыттан Оруоңуттар олохторо ўс көс буолуо, — диир абааңым. — Мантан түүриэх».

- Мин аппын, тэнний тутаат, быңа кыбыйан кэбистим.

Уол оþо уңуктаахха уолдааңыта, дьолуо-хаан былдааңыта диэн бу буолла. Түптээх олоþу билбэтэх түүлээх уллунах түөкүн буолан төрүхпүтгэн ыла төњөлөөх түбүктээх сыйыига сыйлдыбытим, төњөлөөх ыксаллаах айаныайаннаабытим буолуой?! Ол тухары манык ыксаабыппын өйдөөбөппүн.

«Соргулаах соно皎чоонум, соллонноох уолугар суолгун биэримэ», - диэн испэр киксэрэн биэрэ ињбин. Абааым туос элэмэс ата көстө-көстүбккэ, санаабар, ханас өртүбүнэн күлүгүлдүйэн ињргэ дылыта. Икки көс сири хатыс быалыы тэнгээ эрийсэн кэллибит. «Өлөр-тиллэр күн буолла, соргулаах соно皎чоонуом, дъэ, хайдах этигиний!», - диэн үгүрүөлүү түүэн баран, үс салаалах кымныбыынан үс төгүл үрүт-үрдүгэр куңайан биэрдим. Онуоха айыы сылгыта барахсан, инэрсийэ түүэн баран, түөрт түөрэн туйада сиртэн-буортан тэйэргэ дылы гынна. Икки кулгаафын тыаа, орууос кус кынатын тыаын курдук, куугунуу түстэ. Суол икки өртүнэн үүммүт тииттэр иэн иниириин курдук сыйылыннылар. Өр-өтөр гымматыбыт, эниги алааскыт куулатыгар турар куочайдаа улуу кэрэххэ бу харбатан кэллибит. Кэрэххэ тийийибитигэр абааы уолун көнтөс курдугунан куотан таңыстым уонна: «Урой, мин кыайдым!» - диэн хаңыытаатым.

Дыиэлэхтэр «hyu» гына түүэллэр, түөкүн абааыны кыайбытыгар чахчы үөрэллэр. «Күөс киллэрэн бунаарбыт дуу?» - дэнэн ботур-ботур бэйэлэрин икки ардыгар кэпсэтэн ылаллар.

Мин кыайбыппар абааым: «Толору дьоллоох нойон эбиккин», — диэтэ. Оттон мин: «Бэйэ, миигиннээн сиэри гыммыккын ситиэрим буолуо. Мин дабаны көмүскэстээх күн хаан ууыттан этим ээ», - диэн булгуччу сананан кэбистим. Дъэ, ол гынан аттарбытын нөнгө алааска илдьэн, кэбиинилээх окко угаттаатыбыт, абааы миигиттэн ыйытга: «Хайа, атаас, бастаан эн оңуу уорарын дуу, биитэр мин оңону сибин дуу?» — диэн. «Чэ, киини сиир абааы, эн бастаан сиэ, ол кэнниттэн мин уоран көрүөм», - диибин. «Чэ, оччобо ийит миигин, - диир абааы. - Билигин дьиэбэ тийийиэхпит. Ыттар биыгини билэн үрүөхтэрэ, ол үрдэхтэринэ, ыттар тугу үрэллэр диэн дьиэттэн дьоннор тахсан ону-маны көрүөлүөхтэрэ. Төө да көрө сатаабыттарын ийин, биыгини көрүөхтэрэ суюба. Онтон «сымыйанан үрэллэр эбит диэн баран дьиэлэригэр кириэхтэрэ. Оччобо эн балаан үрдүгэр тахсаар, оттон мин дьиэбэ кирииэм. Ол кириэн обо биыгин аттыгар тийийиэбим уонна иниириэм. Эн буоллабына оюо үөлэйинэн эмиэ иниирээр. Мин дыялам онон бүтүө. Ол кэнниттэн эйиэнин көрүөхпүт». «Сөп», — диэтим мин абааыга.

Дъэ, биыги окко-маска сөрүөстэн, дьиэ таңыгар ыкса кэллибит. Ыттаргыт үр да үр буоллулар. Дьон дьиэттэн тахсан көрө сатыллар, оттон биыги букатын бу курдук аттыгытыгар турабыт да, көрбөккүт. Ити билигин оюо хардааын эргитэн биэрбит уол миигин аттыбынан таарыйа таарыйа ааспыта да, көрбөтөө.

- Оо, күтүр, аата, оттомо суюзун, - диир хотун эмээхсин.

— Хантан көрүөй, абааы хахалаан турар буоллабына, - уолу эдэр дъахтар көмүскэээр. Хамначчыт уол тугу да санграбат, бурийга ылыммыттыы, арбааар баттааын тарбанар.

- Дьон ыттарын мөбөн баран дьиэбэ кириэн хааллылар. Онтон сотору утуйан, уот-куөс мөлтөөн барда. Мин хоонньубар уктубут эппин ыттарга тамнааттаан баран, дьиэ үрдүгэр ытынным, оттон абааы дьиэбэ киридэ, хайдах кириббитин билбэти. Мин тух буолар эбит диэн дьиэ үрдүттэн оюо үөлэйинэн ийиллээн турдум. Абааы обо биыгин аттыгар тийийэн аргый абай иниирэн сирилэтгэ. Иннээ гынарын кытта обо өре чачыгыры түстэ уонна улахан батайтык ытырта. Онуоха мин үөлэйинэн өнөйөн туран: «Дыраастый!» — диэтим. Обо сангата суюх утуйан хаалла. Абааы дьиэттэн тахсыбыгытыгар дьиэ үрдүттэн түүэн мин: «Хайа, хайастын?» - диэн ыйыттым. «Сиирбэр тийийбитет кэннэ эн матардын», — диэтэ абааы. «Бай, мин ол хайдахгынан матардым?» - соңуябута буолабын. «Обо үс төгүл ытырптыгыгар эн «дыраастый» диэн истинг. Аны мин кыайан сиэбэт ожом буолла». — «Мин киин ытыртааына өрүү дыраастый диэччибин», — диэтим мин абааыга.

Кэпсээнныйт кэнники тылларыттан дьиэлэхтэр сирэйдэрэ-хараахтара сырдыы түнэр. Ордук ожолоох дъахтар түокүн диэки маҳтанардыы чаңылыччы көрүтэлээн ылар, ожотун бобута кууяар, сыллыыр, таптыыр. Хамначчыттар хас хамсаныларыттан кэпсээн тугунан түмүктэниэн, өссө тух буоларын истэ охсуухтарын бабараллара өтөрү көстөрө. Эдэр Оруоюн мичээрдии-мичээрдии истэр. Туохтан мичээрдиирэ биллибет: ожотун түөкүн абааыттан быынаабыттытан дуу эбэтэр кэпсиир киин тыла ууыттан дуу? Арай дьиэлэх

оюнньор дыиппиэн, кини тух да санаан эрээн ким да билбэт. Йалдьыт кэпсээний сафалыгаыттан биир да тылы быктара илигэ.

- «Мин сырый табыллыбата, — диэтэ миэхэ абааны.- Аны эн оюускун уоран көрүөх». «Обустарын үс хос күлүүстээх ампаарга укпуттар. Хайдах ону аян ылабыт?”

- «Ол диэн судургу, - диир абааны. — Мин ампаары муннугутттан бүтүнүү өрө көтөүөм, ону эн киирэн оюускун сиэтэн таңаараар”. Абааны ампаары биир муннугутттан харбаата да, бэрт чэпчэкитик өрө көтөүөн таңаарда. Онула оюу сиэтэн таңаараары мин ампаар инигэр киирдим. Ол киирэрбин кытта абааны ампаарбын урукку оннугар олордон кэбиста уонна эттэ: «Мин оюну сиэхпин соруйан сиэппэтэбинг, онон мин сырый табыллыбата. Ол курдук эн да сырыйн табыллыбатын. Эн итиннэ ханан кэлэн эйгин таңааран тараах иэнниэхтэригэр, кулугур кулгаахтыахтарыгар диэри тур. Оттон мин бардым.

Ити кэнниттэн тух буолбутун бэйэбйт билэбйт. Дъэ, билигин энтигүү үтүө дүүлгүүт бываардын, — диир түөкүн уонна дыиэлээх оюнньордоо эмээхсингэ сүгүрүйэн кэбињэр.

Түөкүн кэпсээний олус болжойон истибит кийиит дъахтар:

- Оо, бу алдьархайы! — диэбйтэ уонна оюотун ыгыта кууспанаабыта. - Биэбэкэйбин, көмүспүн мэлитэ сыспыппын.
- Сүрдээх суолу кэпсээтэ,- хотун эмээхсин бэркиээбйтэ.

Оттон хамнаачыттар араастаан аймаласпяйттара:

- Ол ини да болүүн ыттар олус үрбүттэрэ,
- Ааньяа үрүөхтэрэ дуо, сибиин билэн кыыллара турдаа.
- Күлүүстэр буоллааына бары бүтүннэр.
- Илэ бэйэтинэн киши хайдах үс хос хатылаах ампаарга кириэн сөбүй?
- Бэйи, тохтоон, ньамалаа сытыйан, - дыиэлээх эмээхсин хамнаачыттарын буойбута.

— Бу кини бишигини улахан өлүүттэн өрүүйбүккэ холуйабын. Тоёо бу оюнньор кынаккын тэлгээн, сатылаан олордун. Тур, аал уоккун анат, албадаа. Бу кини бишиэхэ күн тангара буолбутугар, өбүрүөбэт өлүүттэн өрүүйбүтүгэр маанылаа. Барыта санаабытын курдук табыллан эрэриттэн түөкүн санаата көтөрүллүбүтэ. Ол да ини аныныгас чараас дунаахаах дъахталлар санааларын сайа эттэрбин диэн оностуммута. Маннья-тунах туунан тух эмэ тыл бырабаллара дуу дии санаабыта.

- Ол сүөнү энин диэн, оюом эрэ өлчөр буоллун,- оюолоо дъахтар оюотун көтөүөн баран, төттөрү-таары хаама- хаама, бэйэтэ бэйэтигэр ботугураабыта. — Көмүнүм ожто эрэ этэнгэ сырыйтын.

-Оннук, оннук, — эмээхсин кийиитин бигэрэгэппитэ. — Мун эрэ, бишиги аймак сурпут кэриэйэ, өтөхпүт төнүргээ буоллаа. Булумуохча булбуппутун, көрүмүөхчэ көрбүпүтүн мүлчү тута сыспыппыт. Хата, ити оюо түбэээ кэлэн өрүүйдэбэ. Ыл, уолаттар-кыргыттар, сяалаах эттэ киллэрэн бунарынг, арылаах саламаатта охсон асхарытын, — диэн соруйар.

Кэмниэ-кэнэбэс, дъэ, дыиэлээх тойон, Оруоңун баай, саналаах буолар:

— Бэйэ эрэ, ол батайы арахса охсубута буолуу дуо? Били кырдьяаы ажалан көрүү көрдөрөрбүт дуу?

- Ол сөп этэ, эдэр Оруоңун түөкүн диэки үөннэхтик көрө-көрө тыл кыбытар. -Баҗар, бардым диэн сымыйалаан баран, ханна эмэ саңан сятара буолуу. Кини абааны тылын итэбэйиэн сыйтаммат.

Эр дыон кэпсэтиилэрэ түөкүнгэ уйатыгар ууну киллэрбитэ. Кини дыяала манык эргийэн тахсия диэн санаабатах эбит. Онула оюо эдэр Оруоңун ити дыээбэлээх мичээрэ... Ойуун кини сымыйатын биллэбингэ, дъэ иэдээн, мантан тыыннаах барбат. Ойуун ынтырыахтарын эрдэ өйдөөбүтэ буоллар... Итинник буолуон ким билбйтэ баарай? Эдэр Оруоңун кулүү гыммытты болбомтолоохтук көрөн олордоо, арай тух да

буолбатаңыны холкутук тутуннаңына сатанар. Түөкүн ол иңин букатын куойатыгарманкытыгар обустарбатах курдук тутта сатыр.

Ол икки ардыгар сарсыарда дыон турага кэмэ буолбута. Бэрт тиэтэлинэн аттаах киңи тәрийэн, ойуун абалтара ыыппыттара. Нөнгө алаастан түөкүн атын абалтаран, хаңаңа уктаран аңаппыттара. Оттон бэйэтин буоллаңына, эт-ас буяа охсон, оствуулга олордон, маанылаабытынан барбыттара. Ол гынан баран итинник иэрэн, табыллыбатахха бэрт сотору таннастар дыылбалаах олорон, ама, ким инигэр ас кирии буоллаңай, түөкүн аат эрэ харатада абабыта. Онуоха эбии эдэр Оруоюн:

-Хайа, атаас, искэр ас киирбэт дуу? Билигин улуу қырдаңас кэлэн барытын мууска ууруоðа, — диэн ыкса олорон, үөннээхтик мичээрдий-мичээрдий кулгааðар сибигинэйэрэ, ол гынан баран эмиэ да уоскутара: - Куттаныма, барыта этэнэ ааңыаðа.

Түөкүн ыксалыттан дэлби итииргээбитэ. Аяаан бүтэн, сөрүүкүү хаста да таңырдаа тахса сыйрлопыта. Мүччү туттаран курэтэлиэн санаабыта - хайдах эрэ быыс булан соргулаах соноðоңун бывраттар мындаатыгар ыттара эбитэбуоллар, кинини тыал да ситэрэ биллибэт этэ. Ол гынан баран хас хамсанытын кэтий-маныны аара сылдъар элбэх харах ортуугар ол букатын қыаллыбат.

Аатырбыт ытык қырдаңастарын — түргэн, болջомтолоох сыйтын хархтардаах кыра нүксүгүр обонньору — турку сыйарðа кичэйэн суулаан күнүс көтүтэн абалбыттара. Ойуун суол ааныттан түөкүнү одуулаабытынан киирбите. Түөкүн санаатыгар, ойуун киирдэ-киирээт, кини ис санаатын барытын курдаттыы етөрү көрбүтэ.

-Дьэ, қырдаңаас, биңиги бэрт моңуоктаах суолгатуубэңэн, эйигин түбүгүртүбүт, - диэбитэ дьиэлээх обонньор ыалдышта сыйгинњаахтаммытыгар. — Бука, бэйэн да билэн-көрөн сылдъар қырдаңас буолуон.

Ойуун уот иннитэр олох мас абалан биэрбитетэригэр олорон дарханыйан иңен, саната суюх баыын көрис гыннарыта.

- Иттэн-хорон баран дыалбыйан көрүөн буолаарай? Бу киңи тугу-тугу кэпсийэтэ? Ити барыта қырдык дуо? Қырдык буоллаңына, кинини ытта кэлсибит улуу күтүр ханна барда, тух-ханык санаалааðый? Ойуун ууңнук саната суюх олорон табахтыыр.

- Чэ сөп, - диир кини, табахтаан бүтэн баран. - Оттон эн киңи ытык тылгын ылынан эрэйдэнэн көрүөм буоллаðа. Аппын, тэриэбэбин киллэрэн ириэрин. Аас тэллэхтэ тэлгээн. Хамначчыт уол ойуун дүнүрүн, тангаын киллэрэн ириэрэ уурбута.

Түөкүн олус ыксаабыта, кини төлкөтө бу ойууннага кэлэн түмүллэр, ойуун тух диириттэн тутулуктанар. Өскөтүн сымыйа дизтэбинэ, дьэ иэдээн. Үтүк қырдаңас сөп буола- буола, саната суюх түөкүнү суптурута көрүтэлийир. Ол көрөн кини инигэр ханык санаалар оонньюулларын барытын ааðарга дылы. Түөкүн адьас ыксыаðын икки суол арый уоскутара. Хамначчыт обуска от аðала қыбыыга барытын кэннэ, хооннүүттэн ылан ыттарга эти тамнаан баран, кини ампаарга дыылыс гыммытын ким да көрбөтөþө. Арай уол дьиэбэ киирбитеин кэннэ ыттар эттэриин сиэн бүтэрэн дьэ үрбүттэрэ. Хата ону абааныга балыйдылар. Кини бу мүччүргэннээх сыйрытыгар төрүт да саамай уустуга уонна кутталлаðа биллибеккэ ампаарга кирии этэ, ол олус табыллыбыта. Оттон хомоðий тыл, ыпсарыылаах кэпсээн — киниэхэ куруутун дэлэйэ. Ким да көрбөтөх суолун ойуун абааны дизбэkkэ тух диэн сөбүй? Түөкүн абааны туңунаан олус итэбэтийлээх кэпсээнин, ойуун буолан баран, ама, утарсан сымыйа, абааны буолбатах дьэ дуо? Түөкүн үйтгэргэр оннук ойууну көрбөтөþө. Өссө түөкүн икки төгүл абааныны улахан ойуун хараðын уотуттан куттанным дэppитин хайа ойуун бэйэтгэргэллимакка аккаастаныай? Ким аата-суола арбаныан баðарбатай? Итинник санаан онорон түөкүн арый эр ылан, ойуун кини диехи көрөн аңарытыгар билэ-билибэттик өйдүүр кини өйдүүрдүк, өйдөөбөт кини өйдөөбөт гына хараðынан имнэнэн кэбиспитэ: суор суорун ыраахтан көрөр, түсүйэн биэримиэх диирдии. Ойуун аяаан-сиэн, сынњанан баран, аас тэллэххэ олорон, кутуран кулуңутан барбыта. Эмиэ киңи саллар тыллаах-өстөөх ураанхайа буолан биэрбите. Ойуун балачча қыран, көрүүлэнэн баран эппитэ:

- Ыраах ыырдаах, улаа дойдуга уораажайдаах улуу күтүр кэлэн барбыт. Хоту Байдал арыыларыгар баар таас дъаанты иччитэ оюобутун сиэри кэлэн баран, табыллыбакка төннүбүт. Хата, билигин кини диэтэх киын таллан таас уораажайыгар чугаңыах буолбут. Ол айаннаан ийэн кэмиринийтэ-кэмсиинитэ сүрдээх: урут Оруоңуттар улуу бэйэлэхтэр албан ааттарын ааттаан иккитэ кэлэ сылдыбыгтгааьым диир. Били үс сыллаарыта, мин эниэхэ айыныйт тарда кэлэн баран, киирбэkkэ төннүбүт. Былырыын буоллааьына бу арбаа атах ыаллар эмээхсиннэрэ таарылталаммытыгар дъалбайа сырыйтахпына, эмиэ мин харааьым уотуттан мэньэйдэтэн киирбэтэх. Оттон бу үйүс сырыйтыгар хайаатар да сиэхтээрин бу олорор киын өрүүйбүт. Аны кэлбэт гына барбыт: «Эргийдэхпинэ иеччээбим эчэйдин, хайыстахпына хаалдыыгым хайыннын», — диир ол күтүр. Былаажайга былдьаппат буолбут эңиги оюобут.

Түөкүн, дъэ, өрө тыына түспүтэ. Кини ойуун оюуруктаах өйүттэн бэркинээн эрэ кэбиспитэ. Кини этиитинэн, оюону иккиэн бывыааьыт буолан тахсыбыттара.

Оюо чахчы өрүүллүбүтэ, аны кинини туюх да кыайбат, өлөрбөт-өнөрбөт оюото буолбута. Оруоңуттар суртара кэриестэммитэ, өтөхтөрө төнүргэстэммитэ. Оннук түбэлтэбэ ким санаата көтөбүллүө, көннүүөрүө суюбай? Дьиэлэхтэр өрөйө чөрөйө, үөрэ-көтө түспүттэрэ.

- Оюобут, тойоммут эрэ баар буоллун! Кини өлүөр сылдыар буолбутугар, өлүүттэн бывынаммытын оюуспутун өлөрүүбүн, - дэньэллэр.

Оюу ампаартан таңааран тиэрэ көппүттэрэ. Оннук уойбут улахан оюу үйэлэх сааспыйтыгар көрбөтөхпүт дэньэллэр онно сылдыыспыт дьон.

Оруоңуттар тоёус сыл курулааьыт оюустарын төбө тыырбыт ангаарын оюолорун өлөр өлүүттэн өрүүйбүт кишихэ - түөкүннэ өлүүлэхбитетэр.

Түөкүн мааны үтүөтүн маанылатан, бырааайдаан бараары турдааьына, эдэр Оруоңун тахсан, куолутунан, мичээрдии-мичээрдии:

- Аатырыаххын аатырбыт киын эбиккин, — диэбитэ уонна тоёо эрэ: - Олонхоңут буолаайдаан?- дээн ыйыпьыта.

- Суюх, - түөкүн соңайбута, - мин түөкүммүн эрэ.

- Эн соңайума, ити мин олонхону суруйдаан, ол ийин сурааьын, — диэн баран, эмиэ мичээрдээн кэбиспитэ уонна синнигэс, намчы илиитин биэрбитэ.

Ойууннга Оруоңуттар тугу манньяалааьыттара биллибэт. Арай ити кэмтэн ыла ойуун ампаарын ааныгар, кыбыытын инигэр түүн-күнүс сүөьү холун-буутун булаттыыр буолбут. Эмээхсинэ ол аайы соңайдааны: «Улаханык санарба, хайа, мин диэтэх киын уолаттарым-кыргыттарым биэс тарбахтарын биэриитин, уон тарбахтарын уунуутун эн ааьан ситеэри гынааьын дуо?» - диэн саба сангаран кэбиъэрэ үү. Ол гынан баран бэйэтэ ол эттэн сиэбэтэ дииллэр. Аптаах дьон көтүттэн ылбыт табахтарыгттан тарпагтар, астарыттан ахаабаттар. Оччоо хомууннара суюх буолар.